

4. Гороф'янюк І. Зі спостережень над фольклорними текстами як джерелом вивчення діалектного мовлення подолян. *Волинь філологічна : текст і контекст. Лінгвостилістика XXI століття : стан і перспективи розвитку* : зб. наук. праць: Луцьк, 2013. № 15. С. 66–74.

5. Грицевич Ю. В. Фольклорні тести як діалектографічний матеріал у сучасному українському мовознавстві. *Львівський філологічний часопис*. Львів, 2018. № 3. С. 72–76.

6. Гриценко П. Ю. Про один тип джерел сучасних діалектологічних студій. *Діалектика в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст*. Київ, 2014. С. 145–154.

7. Коваленко Б. О. Фольклорні записи як джерело діалектологічних досліджень. *Волинь – Житомирщина*. 2013. № 24. С. 32–40.

8. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори : монографія. Київ : Наукова думка, 1990. 161 с.

9. Потебня О. О. Естетика і поетика слова. Київ, 1985. 302 с.

ДЖЕРЕЛА

1. Фольклор українців Півночі Молдови / Пастух Н., Харчишин О. Київ : Інститут народознавства НАН України, 2020. 800 с.

*Іванна Якобчук (м. Вінниця)
Наук. керівник – к. філол. н., доц. Гороф'янюк І.В.*

ВЕСІЛЬНО-ОБРЯДОВА ЛЕКСИКА С. КУЗЬМИН ХМЕЛЬНИЦЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПЕРЕЗВА, ДЯКУВАННЯ

Весільний обряд є невід'ємною складовою українських традицій і відзначається самобутністю, автентичністю, урочистістю. Весільна драма в різних місцевостях України

відповідає сценарію слов'янського родинного обрядового дійства, проте має свої регіональні особливості.

Українське весілля активно описувалося вітчизняними фольклористами, істориками, етнографами. Уже на початку ХІХ ст. фактологічна сторона української весільної обрядовості була достатньо висвітлена в науковій літературі. Весільний обряд є одним із явищ традиційної народної духовної культури українців, лексичні особливості якого активно вивчають на діалектному матеріалі. Зокрема, лексику весільного обряду гуцульських говірок вивчав М. Бігусяк [Бігусяк 2000], центральноподільських – І. Гороф'янюк [Гороф'янюк 2017], середньонаддніпрянських – Н. Грозовська [Грозовська 1999], степових – В. Дроботенко [Дроботенко 2001], подільсько-буковинсько-наддністрянського суміжжя – О. Жвава [Жвава 2010], східнослобожанських – І. Магрицька [Магрицька 2000], буковинських – В. Прокопенко [Прокопенко 1964], поліських – П. Романюк [Романюк 1984], бойківських – Н. Хібеба [Хібеба 2007].

І. В. Магрицька вказує, що народне весілля – це один із яскравих зразків синкретизму слова та дії, реалій і символів, лексики й поетики, тому обрядову мову доцільно досліджувати різноаспектно, із застосуванням як філологічних, так і етнографічних методів, характерних для етнолінгвістики – наукової галузі, що ставить і вирішує проблеми мови й етносу, мови й культури, мови й народного менталітету, мови й міфології [Магрицька 2000: с. 11].

Отож за мету нашої розвідки ми ставимо проаналізувати номінації окремих обрядодій традиційного весілля, засвідчені в подільській говірці с. Кузьмин Хмельницького району Хмельницької області.

Як зауважує І. В. Гороф'янюк, «подільський ареал вважаємо емпірично цінним для етнолінгвістичного моделювання українського весільного обряду з огляду й на те,

що на сьогодні накопичено надійну базу етнографічних студій подільського весілля» [Гороф'янюк 2018: с. 23].

Джерелами пропонованого дослідження є записане автором розповіді корінних мешканців села Кузьмин Хмельницького району Хмельницької області: Думки Ульяни Федорівни, 1932 р.н., освіта – 4 класи; Шаповалюк Фросини Сидорівни, 1933 р.н., освіта – 4 класи; Панасюк Теклі Петрівни, 1934 р.н., освіта – 4 класи.

О. А. Жвава констатує, що ядро номінативних одиниць традиційного весільного обряду складає загальнонавживана лексика, і підкреслює, що лексика весільного обряду бере свій початок від доісторичних часів язичництва і впродовж історичного розвитку української мови зазнала відчутних змін, впливів інших мов; багато з найдавніших обрядових назв вийшли з ужитку. На початку ХХІ ст. спостерігалася тенденція до втрати як елементів народного весільного обряду, так і назв на позначення низки весільних реалій; до сьогодні добре збережено лише усталені назви в офіційній частині весільної церемонії [Жвава 2010: с. 7].

У діалектних розповідях, відповідно – текстах, на весільну тематику нам вдалося зафіксувати окремі обрядові лексеми, сьогодні вже архаїзовані.

Ф. С. Шаповалюк розповіла про обряд весілля таке:
*Субота вже в'іс'іл':а/ молодий й моло'да/ моло'да
вби'райец'а суб'і в в'інок/ бин'ди/ 'дуже ба'гац'ко бин'д'ів
ч'ін'л'айе/ но бин'ди не на ст'аг ч'ін'л'алис'а/ 'т'іко
ч'ін'л'алис'а в т'ройе скла'далис'а/ а вже в ни'д'іл'у/ вже
бин'ди розпус'кайуц'а/ моло'д'і 'косу розпус'кают'/ при'ходить'
на'самперед молодий до молодойі 'рано/ з сва'тами/
с'ваталниками/ і св'і'тилками/ моло'д'і 'косу розпл'і'тайут'/
розплел'и 'косу/ то'п'ір'ін'ки 'вивели/ там 'танец' два
затанц'ували/ молодий йак'шо шл'уб йдут' до шл'убу/ а йак
шл'убу ни'ма/ то молодий йде до 'себе ду'дому о'б'ідати/ а*

молод'а в себе з дружками об'їдає/ й своєю родиною/ а топ'їр молодий знов приходить до молодої/ вже молоду викуп'л'овують/ це дружби дають дуже багачко грошей/ сид'ат' шуринки/ так'ї хлопчики маленк'ї/ з бучками/ і тур'гуйуц'а с'к'їл'ко дати грошей/ там вже шос' їм дадут, вх'нут' їм/ і топ'їр молодий забирає молоду на дв'їр/ вже тан'ц'ують/ зара вже молодого не вгош'чайут'/ топ'їр'їн'ки вже молоду с'тавл'ат з молодим пирит порогом/ вже до хати з'начит'/ бо вже будуть випроваджати/ топ'їр'їн'ки вже шос' там дали пирикусити/ і вже молодий забирає молоду до себе на **перез'ву**/ топ'їр привели до себе на **перез'ву**/ молоду зав'едут в ко'мору/ на'самперед в ко'мору/ зав'їазують молоду/ топ'їр в ко'мору ни видут/ т'їко зав'їазали молодицею/ топ'їр молодий йде по мого з'начит' бат'ка і по мо'їу мат'їр/ по мо'їу родину/ і дуже музики г'райут/ і молодий йде з бат'ками і молодий тан'ц'ують/ і топ'їр доц'а **перез'ва** // ну на об'їд то таке давали/ як же шо там/ холодец'/ ка'пуста/ боршч/ каша р'їчана/ і локшини з молоком/ і обса'дили д'їт'ми/ і т'ї д'їти т'анут' локшини з молоком/ ц'у молоду в'сен'ку обд'рипайут'/ бо це д'їти/ шо ж ти з'робиш/ а потом **д'акуван':а**/ там през'ва в молодого/ а до молодої йдут' вже в в'ївторок/ не в поне'д'їлок/ йдут' вже знов й'го вс'ї/ вже в молодої це називаєт'с'а **д'акуван':а**//.

Отож, із контексту робимо висновок, що **перез'ва** – це етап весільного обряду, коли молодий спершу приводить молоду, згодом – батьків молодої до себе додому, де разом із гостями відбувається святковий обід. Припускаємо, що ця говіркова назва весільного обряду може мати етимологічні зв'язки ще з індоєвропейським коренем *per- «перводити; проходити» [ЕСУМ, т. IV: с. 338-339].

Назва *перез'ва* відома також у говірках Середньонаддніпряни. За свідченням Н. А. Грозовської, у

цьому ареалі лексема вживається із тим же значенням, яке подає у «Словарі української мови» Б. Грінченко: частина українського весільного обряду, звичай, за яким родичі молодої після першої шлюбної ночі йшли або їхали з відповідними обрядовими піснями на частування до хати молодого [Грозовська 1992; Словарь..., т. III: с. 118].

Як бачимо, на Поділлі назва вживається на позначення дещо іншої обрядодії, хоча загальна сема збережена. Деталізує семантику лексеми *перезва* інший інформатор – Т. П. Панасюк: *Вечером/ йак вже с'меркло/ д'івчатка й хлопц'і розход'ац'а в ни|д'іл'у/ а моло|дий моло|ду бере вже ду|дому/ на перезву/ це перезва/ шобудут' вже зав'азувати ййй/ то 'ц'іла н'іч та перезва/ бо 'зара 'т'іко до два|нац'ати тай вс'о/ а то до дн'а/ там свек'руха вже/ перебули/ пове'чер'али/ то свек'руха бере там 'хусточку/ й зав'язали моло|ду/ зав'язали моло|ду й про|вод'ат' с'ваха с'ваху/ с'ваха 'мати молодого про|водит 'мат'ір моло|дойі/ то купайут в р'іц':і/ мо'йу 'мат'ір йак в'икупали/ 'боже/ в'сен'ка 'мокра/ тутто йак'раз 'коло к'ладки 'бохнули ййй в:оду/ ну йак з'іма то с'н'ігом об'качуйут'/ тако'го 'робл'ат'/ на 'санках ве'зут'/ а 'л'ітом то або на 'тац':і ве'зут' с'ваху або в 'нец'ках за моту'зок/ так ц'і'каво було/ 'зара ж та'ке ни'робл'ат /ну вже прибули ц'у ни|д'іл'у/ тай ц'у н'іч вже/ с'ваху ц'у вже обмо'чили там// то вже на д'ругу н'іч кон'чалос'а/ 'ц'ілу н'іч музики г'райут'/ тан'ц'уйут'/ **перезва** це ка'зали/ моло|ду зав'язували вже ту|д'і/ 'вел'ана ни було/ 'т'іко був в'інок/ і чу|бок/ то це ски'дали йак в'же 'хустку зав'язували//.*

Отож не лише перший святковий день, але й перша ніч, яку проводить молода в молодого вдома – *перезва*: *то 'ц'іла н'іч та перезва*. Саме після неї міняється статус дівчини: *моло|ду зав'язували вже ту|д'і*. Усю ніч відбувається святкове частування гостей.

Натомість через день відбувається *'д'якуван':а*: родина молодого йде додому до молодої, де і продовжують святкування: *Вже п'ід'веч'ір з'нов молодий й молода 'ход'ат п'рос'ат родину на 'д'якуван':а/ но 'д'якуван':а вже в молодойі/ то була Perez'ва в молодого/ а це вже 'д'якуван':а в молодойі/ тей вже 'д'якуван':а вже це в поне'д'ілок/ то ди'ви/ субота ни'д'іл'а поне'д'ілок/ три дн'і в'і'с'іл'а/ а це шо/ ми на 'д'якуван':а ше нан'али му'зики /ну хт'ат му'зик/ бо вже ж на 'д'якуван':а не'ма му'зик/ а та'ки молод'і то хт'ат' вже ж та'ки танц'увати/ то ми ше най'мали/ музи'канти були своїй та'к'і зна'ком'і хлопц'і/ му'зики так з'рали славно/ ну славне було в'і'с'іл'а колис'// (Панасюк Т. П.).*

Номінація дякування має прозору мотивацію за дією, що відтворює обрядовий процес: молодий із своїми родичами йдуть на гостину до батьків молодої, щоб подякувати їм за молоду дружину.

Описані назви весільного обряду досліджуваної говірки в основному зберігають свою архаїчність і презентують говір села Кузьмин Хмельницького району Хмельницької області.

Отже, українська весільна драма відбиває дух нації і є важливою складовою традиційної обрядовості українців. Весілля як цілісна театралізована драма, яка пройшла довгий шлях становлення, характерна тим, що відтворює давні архетипні уявлення нації, тобто первісні вроджені психічні структури, історичного минулого етносу, людства, їхнього колективного позасвідомого, що забезпечує цілісність і єдність людського сприйняття і виявляється у знакових продуктах культури.

Таким чином, весільна обрядова термінологія не лише називає обрядові акти, дії, особи, предмети, закріплюючи тим самим їх у свідомості людей, але й в концентрованому вигляді передає світовідчуття, уявлення про зовнішній світ тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігусяк М. В. Із спостережень над весільною лексикою гуцульського говору. *Гуцульські говірки: Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження*. Львів, 2000. С. 125–148.
2. Гороф'янюк І. В. Акціональний і номінативний аспекти традиційного весільного обряду Центрального Поділля. *Studia Slawistyczne. Etnolingwistyka i komunikacja międzykulturowa*. 4. Lublin : Wydawnictwo KUL, 2017. С. 21–38.
3. Грозовська Н. А. Термінологія обрядових дій післявесільного періоду Середньонаддніпрянського регіону. *Вісник Запорізького державного університету: Філологічні науки*. 1999. № 2. URL : <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/archive/articles/1440.pdf> (дата звернення: 25.01.2022).
4. Дроботенко В. Ю. Лексика сімейних обрядів у говірках Донеччини : автореф. дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.01 – українська мова, Донецький нац. ун-т., Донецьк, 2001. 23 с.
5. Жвава О. А. Лексика родинних обрядів подільсько-буковинсько-наддністрянського суміжжя : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2010.
6. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Київ : Наук. думка, 1983–2012.
7. Магрицька І. В. Весільна лексика українських східнослобожанських говірок : автореф. дис. ... кандидата філол. наук: спец.10.02.01 – українська мова. Запоріжжя, 2000. 23 с.
8. Прокопенко В. А. Лексика весільного обряду в буковинських говорах. *Тези доповідей XX наукової сесії. Секція філолог. наук*. Чернівці, 1964. С. 43–46.

9. Романюк П. Ф. Лексика некалендарних обрядов правобережного Полесья (на материалах свадебного обряда): автореф. дис. ... кандидата филол. наук. Киев, 1984. 23 с.

10. Словарь української мови Бориса Грінченка: У 4 т. Київ, 1907-1909.

11. Хібеба Н. В. Структурно-семантична організація весільної лексики бойківських говірок : автореф. дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Львів, 2007.

